

תשע"ט

"וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה" (בראשית מו, כח).
אמרו חז"ל (בראשית רבה צה, ג): **"לתקן לו בית הוראה"**.

כי יעקב אבינו בא למצרים, אז דבר ראשון הוא צריך בית הוראה. הוא ממשיך את הדרך של אברהם ויצחק, לקרב גויים לדרך ה'. צריך גם את מצרים ללמד דרך ה', אז הוא צריך בית הוראה. גם בשביל היהודים צריך בית הוראה, לפסוק הלכות במה שיתעורר. לפני פטירתו הוא מינה את לוי להיות ראש הישיבה. יעקב מילדותו הרי **"יֵשֵׁב אֹהֲלִים"** (בראשית כה, כז), באוהל של שם, באוהל של עבר. גם עכשיו הוא יושב אוהלים, רק שעכשיו הוא בתור מלמד ולא רק לומד.

לפני פטירתו הוא ממנה את לוי להיות ראש הישיבה. באמת כשכל בני האחים וצאצאיהם מתבוללים בארץ מצרים, שבט לוי לא התבוללו במצרים.

מלו את עצמם למרות, משהו ששבטים אחרים לא קיימו תמיד. לא עבדו עבודה זרה. **"כִּי שָׁמְרוּ אִמְרֹתָּךְ וּבְרִיתְךָ יִצְרוּ"**, מעיד משה רבנו עליהם (דברים לג, ט). כשכל השבטים משתעבדים לפרעה, שבט לוי לא נכלל בשעבוד. הוא לא עוסק בעבודה. הוא חכם, הוא מראש מבין שלא כדאי. האחרים הרי נלכדים בעורמה. אומרים להם שאפילו פרעה בעצמו יוצא לעבוד, אז אי אפשר לא להיות נאמנים למלך ולצאת גם לעבוד. לוי ישב ולמד ולא הלך לעבוד.

חותני ז"ל הביא מאמר חז"ל (זוהר בהעלותך קנג ע"א): **"וְיִמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעִבּוּדָה קִשָּׁה - זו קושיא. 'בְּחֹמֶר' - דא קל וחומר. 'וּבְלִבְנִים' - דא ליבון הלכה. 'וּבְכָל עִבּוּדָה בְּשָׂדֵה' - דא ברייתא. 'אֵת כָּל עִבּוּדְתָם אֲשֶׁר עֲבָדוּ בָּהֶם בְּפָרֶךְ' - דא (פירכא) תיק"ו"**. אז חותני שאלו: על זה היה כל השעבוד במצרים? שהמצרים שאלו את היהודים קושיות חזקות? רמב"ם תמוה. זה היה כל השעבוד במצרים? אז חותני אמר: לא, שיעבוד מצרים היה כפשוטו, **"בְּחֹמֶר וּבְלִבְנִים"** כפשוטו, אבל מה שזוהר התכוון לומר זה שהשעבוד היה יכול להתקיים גם בדרך הזו. ה' גזר שיעבוד, אם ישראל היו זוכים, היו עוסקים בתורה והשעבוד היה בקל וחומר ודברים כאלה.

היות ולא זכו, אז היה לנו שיעבוד בחומר ובלבנים ממש. חשבתי אם מותר להוסיף על דבריו שזה הכל נוגע לשאר השבטים, אבל בשבט לוי באמת בזה התקיים השעבוד. לא היה אור התורה ברור כל כך, היו קשיים, קושיות, קל וחומרים ודברים אחרים שלא היו נהירים. בזה התקיים השעבוד בשבט לוי. מידה כנגד מידה: השעבוד במצרים היה תנאי לקבל את ארץ ישראל, אז שאר השבטים שהשעבוד שלהם היה כפשוטו קיבלו את ארץ ישראל הגשמית. שבט לוי, שהשעבוד שלו היה ברוחניות, לא קיבל חלק בארץ, אלא רק מתנות כהונה ולוויה. ארץ ישראל הגשמית לא שייכת לו, נתנו לו מקום לשבת אבל חלק ממש בארץ לא היה להם. מפני שלא היה להם חלק בשעבוד, גם לא היה להם חלק גשמי בארץ ישראל. רוחניות זה החלק שלהם.

שמעון ולוי קיבלו את הפסק שלהם יחד מיעקב אבינו (בראשית מט, ז): **"אֶחָלְקֶם בְּיַעֲקֹב וְאֶפְיָצִים בְּיִשְׂרָאֵל"**.

בכל זאת, בהמשך תולדות עם ישראל, יוצאים אנשים גדולים משניהם. אנשים גדולים יוצאים משמעון אבל לא לחיוב, אין אנשים חיוביים במיוחד משמעון. במקום אחד יש לשמעון הזכרה לטובה, אבל גם שם בצירוף אנשים ממנשה. עליהם כתוב (דברי הימים א ד, מג): **"וַיִּכְנוּ אֶת שְׂאֵרֵי הַפְּלִטָה לַעֲמֶלֶק"**. אבל בדרך כלל שמעון לא מופיע לחיוב כל כך.

לעומת זה לוי מופיע מאוד מאוד לחיוב: עמרם היה מנהיג במצרים, ואח"כ משה אהרון ומרים היו שלושת הגדולים בעולם, ואח"כ אלעזר ואיתמר, פנחס, כל הדורות של כוהנים גדולים עד החשמונאים, הכל זה משבט לוי. כי לוי היה ממשיך בתורה, ממשיך של "בֵּית אֶהֱרֹן" - בית ההוראה של יעקב אבינו, אז מלוי יצאו כל הגדולים והמנהיגים של עם ישראל.

"כִּי שָׁמְרוּ אֶמְרָתְךָ וּבְרִיתְךָ יִנְצְרוּ".

הם לא חטאו בעגל, כשישראל חטאו אחרי מות אהרון ורצו לחזור אחורה, בני לוי יצאו נגדם ונלחמו בהם. הם נאמנים לה' כל השנים, הם דבוקים בתורה של יעקב אבינו. הם ממשיכים דרכה של תורה.

בני יוסף גם כן, יש מנשה ואפרים. יעקב מברך את שניהם, אבל שם את אפרים לפני מנשה. למה אפרים לפני מנשה?

מפני שמנשה היה המנהיג הגשמי בבית יוסף, הוא **"הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל בֵּית יוֹסֵף"** (בראשית מג, יט). הוא מבצע את השליחות של יוסף, עושה הרבה דברים, אבל אפרים היה יותר עוסק בתורה.

יוסף חשב שהוא צריך לברך את **"הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל בֵּית יוֹסֵף"** יותר, אבל יעקב החליט שצריך לברך את לומד התורה יותר, אז הוא שם את ימינו על ראש אפרים ואת שמאלו על ראש מנשה.

אבל אנחנו מברכים את הבנים (שם מה, כ): **"יְשַׁמְךָ אֱ-לֹקִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה"**. שני הבנים היו טובים, שני הבנים היו לתפארת. **"וּלְשֵׁם וּלְתִהְלֶה וּלְתַפְאֶרֶת"** (ירמיהו יג, יא).

תש"פ

"וְעַתָּה אֵל תַּעֲצְבוּ וְאֵל יַחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי מִכְרַתֶּם אֶתִּי הִנֵּה".

זה החסידות של יוסף, שלא רק שהוא לא נוקם באחים, אלא לא רוצה אפילו שיהיו עצובים על שמכרו אותו.

שום דבר. אדרבה, תרגישו שעשיתם לי טובה, **"כִּי לְמַחִיָּה שְׁלַחְנִי אֱ-לֹקִים לְפָנֵיכֶם"** (בראשית מה, ה).

זה לכלל ישראל טובה שיהיה להם אוכל, ולי בעצמי עשיתם טובה גדולה מאוד **"וַיְשִׁימֵנִי לְאֵב לְפָרְעָה וּלְאֶדוֹן לְכָל בֵּיתוֹ"** (שם, ה) - אז עשיתם לי טובה, מיניתם אותי למשנה למלך. אל תהיו עצובים.

נכון שהם לא התכוונו למנות אותו למשנה למלך. הם התכוונו שיהיה עבד, אבל סוף סוף יצא טובה על ידם, אז **"אֵל תַּעֲצְבוּ"**.

התורה ציוותה (ויקרא יט, יח): **"לֹא תִקֵּם וְלֹא תִטּוֹר"**.

"לֹא תִקֵּם" זה דבר שקשה לבן אדם לקיים, אבל עוד איכשהו אפשר. אני הייתי רוצה לנקום אבל התורה אוסרת, אז אני לא נוקם.

אבל **"לֹא תִטּוֹר"**, איך אפשר לצוות לבן אדם לא לנטור בלב, בלי לעשות שום דבר? הרי נטירה זה בלב!

איך אפשר לצוות על בן אדם 'תשכח משהו'?

כשמצווים על בן אדם 'תזכור', נגיד לזכור יציאת מצרים, אז הוא צריך לשנן לעצמו כל יום שה' הוציא אותם ממצרים, בוקר וערב.

"זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת" (שמות כ, ח) גם כן, לזכור אפשר לצוות על בן אדם. לזכור את עמלק גם כן.

אבל איך אפשר לצוות על בן אדם לשכוח משהו של **"לֹא תִטּוֹר"**? זה לכאורה לא ביד בן אדם לא לנטור.

אז יוסף מראה לנו איך אפשר לא לנטור: להבין שבן אדם לא עשה לי שום רעה.

בן אדם עושה לי רק טובה, וגם אם אני לא רואה כל כך במוחש.

יוסף ראה במוחש, שהוא נהיה משנה למלך. לא כן בן אדם נהיה מיד משנה למלך, אבל להבין שפלוגי לא יכול להזיק לי, מה שנגזר עלי נגזר עלי מהשמיים.

שום בשר ודם לא יכול להזיק לי, רק מה שנגזר עליי מהשמיים.

אז גם אם יצא לי נזק - אבל אין לי מה לתלות בו את האשמה.

כמו שאמרנו שכלב, אם אדם זורק עליו אבן, אז הוא מתרגז ונושך את האבן. הוא לא מבין שהאבן לא עשתה כלום. אם לנשוך, אז לנשוך את הזורק ולא את האבן. אז אין לי מה לנטור לאבן. מה יש לי לנטור לאבן?
ואם את הזורק, אז את הזורק ודאי אני לא יכול להאשים: הזורק זה הקדוש ברוך הוא, שיודע מה לעשות, איזה עונש מגיע לי ואיזה שכר מגיע לי.
לקדוש ברוך הוא ודאי לא שייך לנטור. ולבן אדם לא שייך לנטור כי הוא אבן ביד הזורק, אין מה לנטור לו.

יוסף כל כך מהדר במצווה הזאת, להראות שבכלל לא עשו לו רעה, עשו לו רק טובות. זה לא שהוא שכח מה שקרה. הרי חז"ל מביאים (תנחומא ויחי יז) שאחרי הלוויה של יעקב אבינו, אז יוסף בדרך הולך, עובר על יד הבור ששם זרקו אותו ומברך 'ברוך שעשה לי נס במקום הזה', והאחים חושבים שעכשיו זה מעורר את יוסף לנקום בהם. אז הוא עוד פעם מסביר להם. אדרבה, הוא מפייס אותם, **"וַיִּבְרַךְ יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֱלֹהִים"**. כשהם אומרים לו: **"אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר; כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּה שָׂא נָא פְּשֵׁעַ אַחִיךָ וְחַטָּאתָם כִּי רָעָה גָּמְלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפָשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ"** - **"וַיִּבְרַךְ יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֱלֹהִים"** (בראשית נ, טז-יז).

למה **"וַיִּבְרַךְ יוֹסֵף"**?
כמו כהן גדול, שכתוב במשנה שצריך לבכות שחשדו אותו בצדוקי, אז ככה יוסף בוכה שחושדים אותו ויש לו הווא אמינא לנקום באחים שלו.
על זה הוא בוכה, כי הוא כל כך רחוק מהרעיון לנקום או לנטור לאחים.
גם אם עבר על יד הבור, אז הוא כן חייב לזכור שהוא היה בבור כדי להודות לה' שהציל אותו שם מהאחים וגם מהנחשים והעקרבים, אבל זה חס ושלום לא מעיר אצלו שום שנאה או רגשי נטירה כלפי האחים.
יוסף הוא ספר מוסר ללמוד איך לקיים **"לֹא תִקֵּם וְלֹא תִטּוֹר"** - להבין שבשר ודם לא עשה לי רעה, רק טובות יש לי.
"אֵל תִּרְגְּזוּ בְּדַרְךָ" (שם מה, כד) - שלא יאשימו זה את זה במכירה שלו. שלא יגידו 'אתה אשם שמכרנו את יוסף', 'אתה אשם'.
שלא יהיו להם שום מחשבות כאלו.

יש התמיהה הגדולה על יוסף: למה לא שלח להודיע לאביו?
כשהוא משתחרר מפוטיפר, נהיה שר במצרים, למה לא שלח להודיע לאביו?
אז יש מפרשים שהוא רצה שהחלומות יתקיימו. הוא ראה חלומות שאביו משתחוה לו והאחים, אז תפקידו לדאוג שהחלומות יתקיימו.
יש מפרשים שפחד להודיע, שאולי האחים ירצו לנקום בו, ירצו איך שהוא לחסל אותו - כי הם הרי מפרחים מפניו. גם כשהוא אומר להם **"אֲנִי יוֹסֵף"** (שם, ג), יש במדרש (תנחומא ויגש ה) שרצו להרוג אותו כי פחדו שינקום בהם.

אבל יש גם פירוש שהוא פחד שאולי יעקב גם בדיעה של האחים. אולי מה שהאחים מכרו אותו זה היה בהסכמת אביהם, שהוא ציווה עליהם - או הסכים על כל פנים - שיפטרו מהרודף המסוכן הזה.

עד כדי כך יוסף חושש שאולי הכל נעשה בהסכמת יעקב. ובכל זאת, יוסף מכבד את אביו כמה שאפשר: עולה לקראת אביו, אוסר מרכבתו בעצמו כדי לכבד את אביו והכל.

הוא כמובן אחר כך מבין שאביו בכלל לא רצה. כשאביו אומר (שם מו, ל): **"אָמוּתָהּ הַפְּעַם אַחֲרֵי רְאוּתִי אֶת פְּנֵיךְ"**, אז מבין שאביו לא רצה בכלל שיקרה משהו ליוסף. אבל גם לאחים שכן רצו, אז בשביל יוסף הם כאילו עשו לו רק טובה ולא רעה. אין אצלו נקימה ונטירה בכלל.

תשפ"ב

יוסף אומר לאחים שלו (בראשית מה, ה): **"כִּי לְמַחִיָּה שְׁלַחְנִי אֶל-לְקַיִם לְפָנֶיךָ"**. בפשטות הכוונה לרעב, שיש רעב אז הוא דואג למחיה שלהם. אבל זה קצת קשה להבין.

הרי, אם לא היה כל הסיפור של מכירת יוסף, והיה בא רעב, מה היה יעקב אבינו עושה? שולח את הבנים - עם יוסף או בלי יוסף - שולח אותם לקנות תבואה ממצרים. יש חמורים, יביאו תבואה ממצרים כמו שכל שאר הקונים במצרים עושים. אז למה צריך בשביל זה לעשות מכירת יוסף וכל האסון הזה?

"כִּי לְמַחִיָּה שְׁלַחְנִי אֶל-לְקַיִם לְפָנֶיךָ"

אז כמדומני הפשט הפשוט הוא - לא הפשוט אבל הפשט הנכון הוא - שזה לא רק למחיה גשמית, אלא זה בעיקר למחיה רוחנית. שיוסף נשלח מאת הקדוש ברוך הוא, והוא מבין את זה שהוא נשלח מאת הקדוש ברוך הוא,

לדאוג שישיראל כשיהיו במצרים - שהרי זה נגזר על אברהם שבניו יהיו בגלות, **"וְעַבְדוּם וְעַנּוּ אֹתָם"** (שם טו, יג) - אבל, לדאוג שיוכלו לצאת ממצרים, שלא יתבוללו במצרים.

זה תפקידו העיקרי של יוסף, להכין את הרקע כדי שבני ישראל יוכלו לצאת ממצרים בבוא הזמן.

במה זה מתבטא?

יוסף אומר לאחיו שיגידו לפרעה שהם רועי צאן, **"בַּעֲבוּר תִּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל רְעֵה צֹאן"** (שם מו, לד).

למה צריך שישבו בארץ גושן?

זה לא רק בגלל שבגושן יש אדמה יותר טובה או משהו כזה,

זה בעיקר שיהיו נבדלים מהמצרים, שלא יהיו כל כך מעורבים עם המצרים.

זה צעד גדול כדי למנוע התבוללות של ישראל במצרים.

דבר שני שיוסף עושה, הוא אומר למצרים למול את עצמם. בשביל מה הוא צריך שהמצרים ימולו את עצמם? סתם עקשנות? הוא צריך שישראל לא ינסו לבטל ברית מילה כדי להידמות למצרים. אמנם זה לא עזר הרבה זמן, מפני שבדור הבא כבר המצרים לא ימולו את עצמם, אבל לפחות בשלב ראשון, שישראל לא ינסו לבטל ברית מילה כדי להידמות למצרים. זאת הייתה באמת בעיה אחר כך.

דבר נוסף שיוסף עושה - **”וְאֵת הָעַם הָעִבְרִי אֹתוֹ לְעָרִים מְקֻצָּה גְבוּל מִצְרַיִם וְעַד קִצְהוֹ”** (שם מז, כא).

הוא לא נותן לאף מצרי לגור אִיפּה שהוא היה גר. מצרי שהיה גר קודם בקהיר יגור עכשיו באלכסנדריה או בעיר אחרת. מצרי שהיה באלכסנדריה יגור בעיר אחרת במצרים. למה?

שלא יקראו לאחיו גולים, שהם לא ירגישו נחיתות. כי גולים הם רוצים להתבולל בעם ששם הם גולים, כדי לא להרגיש נחותים. אבל אם כל מצרים הם גם כן גולים, אז היהודים לא ירגישו נחותים שקוראים להם גולים. גם אתם גולים, לא רק אנחנו גולים. זה למנוע את ההתבוללות עד כמה שאפשר. אולי הוא עשה עוד דברים, אבל זה דברים שהוא עכשיו מדגיש שיוסף עשה כדי למנוע את ההתבוללות של ישראל.

הרי אחר כך באמת ישראל ירדו למ"ט שערי טומאה במצרים. לפי דיעה אחת רק אחד מחמשה יצא ממצרים, או דעות עוד יותר קיצוניות - אחד מחמישים או אחד מחמש מאות.

הרבה מתו בשלושת ימי אפילה כי לא היו ראויים לצאת. היה סכנה חס ושלום שכל ישראל יהיו במצב שלא יהיו ראויים לצאת, ואז היה מה שהרמב"ם מביא (עבודה זרה א, ג) שכמעט היה מתבטל העיקר הגדול ששתל אברהם אבינו בעולם. לא היה שום עתיד.

אולי העולם היה חוזר לתוהו ובוהו, כי אם אין ישראל שיקבלו תורה אז העולם יחזור לתוהו ובוהו. ואם לא יחזור לתוהו ובוהו, על כל פנים הוא יהיה תוהו ובוהו - הוא יהיה בלי תורה, יהיה תוהו ובוהו.

יוסף נשלח למחיה רוחנית, לא רק למחיה הגשמית.

